

Adriaan van Dis. Foto: Martin Dijkstra

EEN BETEKENISVOLLE MASTERCLASS MET ADRIAAN VAN DIS

Een schrijversbezoek kan voor leerlingen betekenisvol worden als de ontmoeting inhoudelijk ingebed wordt in een project. Leerlingen vwo 5 van Stad & Esch in Meppel gingen in gesprek met Adriaan van Dis over zijn roman *De wandelaar* en de thema's sociale cohesie en migratie. De opbrengsten van dat gesprek werden verwerkt in workshops voor ouders waarmee ze het vakoverstijgende literatuurproject *Spiegel Historiael* afsloten.

ROBERT KOOBS, JOOST EISSES, MARIJN ROOS, MARTIN DE VEEN, STEFAN VAN DER WEIDE & JORIS VAN BALLEGOIJEN

Literatuur mag zich sinds een paar jaar weer verheugen in een toenemende belangstelling onder beleidsmakers en docenten. Het gaat hierbij met name om de rol die literatuur kan spelen in het bevorderen van 'burgerschap' bij leerlingen (Platform Onderwijs2032, 2016). In de Grote Opdracht 6 van het ontwikkelteam Nederlands van Curriculum.nu staat dan ook dat leerlingen met behulp van literatuur inzicht in maatschappelijke kwesties kunnen verwerven (Curriculum.nu, 2018). Dat inzicht is nodig in onze steeds veranderende en complexere samenleving.

Een roman die daarbij een spiegel kan zijn voor leerlingen, is *De wandelaar* van Adriaan van Dis. Dit werk stond centraal in het vakoverstijgende literatuurproject *Spiegel Historiael*, waarbij leerlingen vwo 5 van Stad & Esch uit Meppel zich bij de deelnemende vakken maatschappijleer, geschiedenis, beeldende vorming en Nederlands verdiepten in de thema's sociale cohesie en migratie. Tijdens allerlei workshops op een afsluitende avond voor ouders en docenten presenteerden de leerlingen hun verwerkingen van de inhoud van het boek en de bij de deelnemende vakken behandelde thema's.

Voor meer algemene informatie over dit project wordt verwezen naar LTM 104(1) (Koobs et al., 2017).

Hierin stond weliswaar een eerdere editie van dit project rondom een ander literair werk centraal, de opzet van *Spiegel Historiael* zoals die hier centraal staat, is vergelijkbaar. In dit artikel wordt verder ingegaan op de manier waarop een schrijversbezoek inhoudelijk kan worden ingebed in een dergelijk project. Een korte beschrijving van de inhoud van *De wandelaar* wordt gegeven in kader 1.

De wandelaar als maatschappelijke en historische spiegel

In *De wandelaar* van Adriaan van Dis krijgen de leerlingen een spiegel van de huidige tijd voorgeschoteld: (groe-

pen) mensen leven langs elkaar heen in dezelfde straat, buurt en stad. Er zijn spanningen tussen arm en rijk, Parijzenaars en migranten, links en rechts, centrum en buitenwijk, geloof en atheïsme. Het vluchtelingentema en de problemen van zogenaamde *sans papiers* worden duidelijk in het verhaal van de hond die met vluchtelingen is megekomen uit Tsjaad en via de woestijn en de zee is beland in een kraakpand in Parijs. Via de hond leerden leerlingen andere vluchtelingen en illegalen kennen: Ngolo (Kameroen), die door de pastoor gehuisvest wordt in de torenkamer van de kerk, Sri (Sri Lanka), die haar kind verloren heeft bij de tsunami in 2004 en haar man verloren heeft bij een brand in Parijs, Le Chinois, die

In *De wandelaar* van Adriaan van Dis staat Mulder centraal, een rijke, alleenstaande man die woont in een welgestelde buurt in Parijs. Tijdens een wandeling in zijn buurt ziet Mulder dat een kraakpand in brand staat. Uit dit brandende gebouw springt een hond die vervolgens bij Mulder wil blijven. Met tegenzin maar ook uit de behoefte iets goeds te willen doen neemt de rijke Mulder de hond onder zijn hoede en samen maken ze lange wandelingen door Parijs. Via de hond ziet hij wat onzichtbaar was en komt hij in buurten waar hij nog nooit is geweest: de andere kant van Parijs, het Parijs van de *sans papiers*: illegalen, daklozen en migranten. Een held tegen wil en dank, die in beweging komt omdat hij 'iets' wil doen.

Kader 1. Korte schets inhoud *De wandelaar*

ASPECT	INHOUDELIJKE BIJDRAGE AAN PROJECT
titel	spiegeling Mulder–hond
uiteenvallen samenleving	spiegeling vluchtelingen, Mulder, Sri, Le Chinois
bijnamen/anonimiteit	Mulder, Martin, Le Chien, Sri, Le Chinois, Fanta, Triple X, Père Bruno
symbolische ruimte	restaurant met <i>paradis</i> en <i>enfer</i> , torenkamer Père Bruno
spiegelingen	geboortedatum Mulder–Martin–Ngolo, Martin als 'betere versie' van Mulder, Parijs–Afrika, schoonheid/kunst–vuilheid
labyrinten	buitenwijken Parijs, klooster Père Bruno, valse identiteit Mulder
tegenstellingen	arm–rijk, Parijzenaars–migranten, links–rechts, centrum–periferie, geloof–atheïsme, tsunami–brand

Kader 2. Literaire en maatschappelijke analyse *De wandelaar*

Leerlingen reageerden enthousiast op het boek, omdat ze de bij maatschappijleer en geschiedenis behandelde thema's sociale cohesie en migratie erin herkenden

dakloos op straat leeft, en het meisje Fanta, dat in een uitgebrand kraakpand leefde. Niet alleen deze vluchtelingen maar ook de rijke buurtbewoner Mulder wordt een vreemdeling genoemd door de Fransen; hij voelt zich (geen vrouw, geen beroep) 'onzichtbaar' in 'zijn' wijk. Pas via de hond wordt hij gezien door mensen die hem tot dan toe geen blik waardig gunden.

In de roman schetst Van Dis het uiteenvallen van een stad, nadat weer een vluchteling is omgekomen, en de uiteenlopende reacties die deze dood oproept bij (groepen) mensen in de stad. De vluchteling Sri vergelijkt de situatie met de gevolgen van de tsunami in 2004 in haar thuisland: 'De vloed scheurde het weefsel van onze gemeenschap.' Zij concludeert dat het ontstane onderlinge wantrouwen tussen mensen het ergste is voor een samenleving.

Leerlingen reageerden enthousiast op het boek, omdat ze de bij maatschappijleer en geschiedenis behandelde thema's sociale cohesie en migratie erin herkenden. Op deze manier werd de literatuur verbonden aan de lesstof van de andere vakken en aan de actualiteit. Voor een verdere literaire en maatschappelijke analyse van *De wandelaar* wordt verwezen naar kader 2.

Invulling literaire masterclass

Het vakoverstijgende project had als doel leerlingen te activeren om een goed gefundeerde mening te vormen over actuele thema's. Naast die actieve opstelling werden ook keuzevrijheid en creativiteit in verwerking van de lesstof gestimuleerd. Om die redenen werd *Spiegelhel Historiae* afgesloten met een presentatieavond voor ouders, waarop ouders actief mee konden doen in door leerlingen georganiseerde workshops. Ter voorbereiding op die avond werd de roman eerst grondig besproken bij alle deelnemende vakken en gekoppeld aan de opgedane kennis over sociale cohesie en migratie. Vervolgens kozen de leerlingen hun workshops voor de presentatieavond, waarin ze hun verwerkingen van het boek en de behandelde thema's lieten zien aan ouders en docenten.

Om hen inhoudelijk te voeden voor deze workshops werd een maand voor de afsluitende presentatieavond een literaire masterclass met de auteur georganiseerd. Tijdens de lessen van de deelnemende vakken hebben leerlingen in de gekozen workshopgroepjes vragen voorbereid aan Van Dis, die inhoudelijk relevant moesten zijn voor hun workshops. Deze vragen moesten daarnaast worden voorgelegd aan de begeleidende docenten om het inhoudelijke niveau te bewaken en om spreiding in (soorten) vragen te garanderen. De antwoorden die ze tijdens de masterclass zouden krijgen, moesten de leerlingen verwerken in hun afsluitende workshops; op die workshops werden ze door hun begeleiders beoordeeld met een cijfer dat meetelde voor het schoolexamen van alle deelnemende vakken. Zo werd de literaire masterclass eveneens cijfermatig ingebed in het gehele project. Om de leerlingen niet te beperken in hun creativiteit moesten ze ook vragen bedenken die niet direct te maken hadden met hun eigen workshops maar die konden gaan over het boek, het leven van de schrijver en zijn rijke media-ervaringen. Kader 3 biedt een overzicht van de samenhang tussen de deelnemende vakken, de workshops en de vragen tijdens de masterclass.

Omdat leerlingen beoordeeld zouden worden op de verwerking van de antwoorden in hun workshops, moesten ze in hun workshopgroepje de vragen verdelen onder alle leden van de workshops: op die manier kon elke leerling ten minste één vraag stellen aan Adriaan van Dis. Ook moesten ze tijdens de masterclass aantekeningen maken van de antwoorden. Een laatste praktisch middel om het schrijversbezoek goed te laten verlopen was het gebruik van twee soorten kaarten die leerlingen moesten opsteken als ze een vraag wilden stellen. Een rode kaart betekende dat een leerling een nieuwe vraag wilde stellen en een groene kaart dat een leerling een vervolgvraag wilde stellen. Hierdoor werd voorkomen dat bepaalde vragen snel 'op' zouden raken en afwachtende en/of passieve leerlingen niets meer konden vragen. In voorbereiding op de masterclass

De masterclass overtrof de stoutste verwachtingen.
Gedurende twee uur vroegen de leerlingen de schrijver
het hemd van het lijf

VAKKEN	WORKSHOPS	VRAGEN TIJDENS MASTERCLASS
Nederlands	Literair café	Schrijf u dit boek als een soort maatschappelijke gewaarwording? Welke delen van het boek zou u achteraf veranderen? Zijn de vele bijnamen in het boek een spel met anonimiteit?
Maatschappijleer	Rol van de media Centrum en periferie Sociale cohesie voor dummy's DWDD	Hebben de media wel een objectief beeld geschetst van de vluchtelingenproblematiek? Hoe vergelijkt u de sociale cohesie in Parijs met die in Nederland? Waarom heeft u Parijs gekozen als rolmodel voor de afnemende sociale cohesie? Wilt u met dit boek het statement afgeven dat Parijs niet alleen de stad is van de liefde?
Geschiedenis	Discussiecafé Monsieur Ngolo Filantropie	Is de verdeeldheid in onze samenleving net zo duidelijk als in uw boek? Waarom heeft u de vluchteling Ngolo zo'n specifieke maar rijke achtergrond gegeven? Vindt u zichzelf filantropisch en welke invloed heeft dat op de personages in het boek?
Beeldende vorming	Expositie schilderijen	Welke kunstenaar past het beste bij uw boek? Hoe ziet u de hond voor zich?
Algemene vragen		Kunnen we de hond zien als een messias? Als je een ander helpt, doe je jezelf dan tekort? Wat is het verschil tussen een buitenlander en een vreemdeling? Identificeert u zich met Mulder? Is geloof positief of negatief voor sociale cohesie?

Kader 3. Relatie tussen vakken, workshops en vragen tijdens masterclass

'Kijk om je heen!' was tijdens de gehele masterclass
Van Dis' centrale boodschap aan de aanstaande burgers
in deze turbulente tijden

leerden de leerlingen bij het vak Nederlands welke typen interviewvragen er zijn, zoals nieuwe vragen, herhaalvragen en inhaakvragen.

Boeiend gesprek tussen leerlingen en schrijver

De masterclass overtrof de stoutste verwachtingen. Gedurende twee uur vroegen de leerlingen de schrijver het hemd van het lijf. Zichtbaar onder de indruk van de gedegen voorbereiding en geamuseerd door de vele rode en groene kaarten in de lucht ging Adriaan van Dis een inhoudelijk en geanimeerd gesprek aan met de negentig leerlingen vwo 5. De leerlingen raakten steeds enthousiaster door de boeiende verhalen van Van Dis over Parijs en zijn reizen door Afrika.

Wat onder andere tot de verbeelding sprak, was de verscheidenheid aan vragen. Leerlingen van de workshop Literair café bijvoorbeeld spraken met Adriaan van Dis over in hoeverre het personage Mulder een alias is van de persoon Adriaan van Dis (die eigenlijk Mulder heet), welke delen hij anders zou schrijven mocht hij die keuze hebben, welke rol verbeelding speelt in zijn schrijverschap en wat zijn doel is met het schrijven van zijn boeken. Op die laatste vraag antwoordde hij: 'Een roman is een sociaal laboratorium. Wat in het Parijs van *De wandelaar* gebeurt, gebeurt in al onze grote steden.'

De leerlingen van het vak beeldende vorming moesten de inhoud van het boek verbeelden in eigen tekeningen over Mulder en de hond. Hun vragen aan de schrijver gingen dan ook over door welke schilder het personage Mulder zich zou kunnen laten inspireren ('Picasso want die heeft veel Afrikanen in kleurrijke kleding vereeuwigd op het witte doek') en over wat voor soort hond Van Dis in gedachten had bij het schrijven van de roman ('groot, manshoog!').

Leerlingen uit de workshop Sociale cohesie voor dummy's richtten zich op de vraag in hoeverre de hond gezien kan worden als een messias: de hond helpt Mulder immers een betere versie van zichzelf te worden. Hierop deelde de schrijver mee dat hij de hond zag als een 'harige engel' die van boven komt en Mulder helpt in contact te komen met andere mensen en met de betere kant van zichzelf.

Leerlingen uit de workshops De wandeling en De rol van de media gingen met de schrijver in gesprek over de toenemende kloof tussen verschillende bevolkingsgroepen in ons land, de rol van de sociale media hierbij, de invloed van religie op het publieke debat en in hoeverre het veranderende Parijs een symbool is voor onze eigen steden en de veranderingen die op komst zijn in Nederland. 'Kijk om je heen!' was tijdens de gehele masterclass Van Dis' centrale boodschap aan de aanstaande burgers in deze turbulente tijden. Toen een leerling vroeg het boek in één woord samen te vatten, antwoordde Van Dis resoluut: 'In een woord? Kijk!'

De leerlingen reageerden tijdens en na de masterclass geïnspireerd en tevreden over het bezoek van Adriaan van Dis en zijn 'Parijse vertellingen'. De opbrengsten ervan kwamen terug in prikkelende stellingen en persoonlijke gesprekken over vluchtelingen en sociale cohesie (workshops Discussiecafé en DWDD), een wandeling vol met anekdotes uit *De wandelaar* (workshop De wandeling), een gesprek met ouders over de rol van verbeelding in literatuur en de rol van fictie in de samenleving (workshop Literair café), een onderzoek naar de sociale cohesie onder workshopdeelnemers (workshop Sociale cohesie voor dummy's), een debat over eigen ervaringen met sociale media (workshop De rol van de media) en een aangrijpende mentale reis van Afrika naar Europa in woord en beeld (workshop Monsieur Ngolo).

En de schrijver zelf? Die was tijdens de masterclass zeer onder de indruk van de vragen van de leerlingen. 'Hier groeit iets', hield hij de leerlingen spiegelend voor. Hun inspirerende workshops waren het resultaat van dat innerlijke groeiproces. ■

LITERATUUR

Dis, A. van. (2007). *De wandelaar*. Amsterdam: Augustus Curriculum.nu. (2018). *Bijgestelde grote opdrachten*. Geraadpleegd op <https://curriculum.nu/wp-content/uploads/2018/10/Tussenproducten-3e-ontwikkelingsessie-team-Nederlands.pdf>
Koobs, R., Boertien, M., Wagenveld, N. van, & Visscher, P. (2017). Spieghele Historiaal: Een vakoverstijgend literatuurproject over de vluchtelingenproblematiek. *Levende Talen Magazine*, 104(1), 10-14.
Platform Onderwijs2032. (2016). *Ons onderwijs2032: Eindadvies*. Den Haag: Auteur. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/01/23/eindadvies-platform-onderwijs2032-ons-onderwijs2032>